

YENİ EKONOMİ VE TÜRKİYE

Öğr.Gör.Ramazan ARMAĞAN*

ÖZET

1980'li yıllarla birlikte bilimsel, teknolojik ve özellikle dijitalleşmeye bağlı değişimlerin yaşandığı yeni bir dönem başlamıştır. Yeniliklerin başında gelen internet, bilgi çağının en anlamlı teknik ve toplumsal kazanımı olmuştur. Bu iletişim ağı sayesinde fiziki sınırlar ortadan kalkmış ve teknolojiye büyük bir yarış başlamıştır. Kişilerin ve toplumların başta ekonomik olmak üzere sosyal, siyasal, kültürel hayatlarında büyük değişimler yapmıştır. Özellikle ekonomi alanındaki etkilerinin diğer alanlardan daha yoğun yaşanması nedeniyle ekonomi literatüründe yeni bir kavram olarak, yeni ekonomi veya internet ekonomisi adı altında olumlu ve olumsuz yönleriyle ele alınmaktadır. Bu çalışmada, gerek dış dünyada yaşanan bu gelişime gerekse ülkemizdeki etkilerine bir bakış getirilmeye çalışılmaktadır.

GİRİŞ

Dünyamız, son yıllarda belki de tarihinin hiçbir döneminde görülmemiş bir hız ve sıklıkta yeniliklerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu yeniliklerin başında internet, elektronik ticaret (e-ticaret), elektronik iş (e-business), gen teknolojisi ve benzerleri gelmektedir. Bu gelişmeler diğer alanlarda olduğu gibi, ekonomi alanında da etkisini göstermiş ve dünyanın önde gelen ekonomistleri bu gelişmeleri değerlendirerek yeni teorilerle görüşlerini ortaya koymaya çalışmışlardır. İşte bu değişimin ekonomi literatüründeki adı da “Yeni Ekonomi” olmuştur.

20.yüzyılın son çeyreğinde özellikle mikroelektronik alanındaki teknolojik değişim ve gelişimin en önemli sonuçlarından biri internet olmuştur. Bu nedenle internete “yüzyılın harikası” denilmektedir. İnternet, bilgi çağının en anlamlı teknik ve toplumsal kazanımı olup, bu ağ sayesinde yeryüzünde sınırlar ortadan* kalkmış ve büyük bir teknoloji yarışı başlamıştır. Bireylerin ve firmaların günlük yaşamlarında adeta doğal bir parçaları olma yolunda hızla ilerlemektedir. Genel bir tanımlamayla internet;

* Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF Maliye Bölümü, Mali Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Elemanı.

milyonlarca bilgisayarı birbirine bağlayan geniş tabanlı bir iletişim ağıdır. Dünya üzerinde internetin dışında başka birçok bilgisayar ağları mevcuttur. Ancak, interneti diğerlerinden ayıran en önemli fark; her cins ve kapasitedeki bilgisayarı ağına kabul etmesidir. 1969 yılında temelleri atılan ve çeşitli aşamalardan geçtikten sonra 1990 yılında bugünkü görünümüne ulaşan bu ağa, günümüzde bütün ülkeler dahil olmuştur. Halen de yıllık büyüme hızının % 150 - % 200 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Ülkemiz de bu ağa 1993 yılının Nisan ayında ODTÜ'nün özel çabalarıyla 53. ülke olarak girmiştir.¹

Dünyada özellikle son 30 yılda yaşanan ekonomik, siyasal, sosyal ve teknolojik gelişmeler bireylerin ve toplumların yaşamlarında köklü değişimler yapmıştır. Gerek kamu gerekse özel sektörde yeniden bir yapılanma kaçınılmaz hale gelmiştir. Sektörlerdeki yeniden yapılanma sonucu, günün 24 saati aralıksız (non-stop) çalışan dünya ekonomisi karşısında, değişim ve yenilenmeye ayak uydurabilen ülkelerin ekonomileri güçlenerek, gelişmekte olan ülkelerle aralarında mesafeyi daha da açmaktadırlar. Bu nedenle yeni yüzyılda teknolojik, kurumsal, hukuksal ve ekonomik altyapılarına gerekli düzenlemeleri yapabilen ülkelerin büyük başarılar elde edeceği beklenmektedir.

Yeni ekonomik yapı içinde özellikle bilginin gücünün gözardı edilmeyip üretim faktörlerinden olan emek, sermaye, doğal kaynaklar yanısıra üretim fonksiyonlarına bilginin de eklenmesi gerekmektedir. Eğitimden alışverişe kadar insanoğlunun hayatının tüm safhalarında, bilgiden faydalanılması ve yaşam tarzlarını bu değişime uydurmaları sonucu, yüz yüze görüşmenin yerini elektronik-sanal ortamlarda görüşmeye doğru bir geçişi başlatmıştır.

1990'lı yıllarda kişisel bilgisayar kullanımının artması, internetin yaygınlaşması sonucu, bilgi teknolojisine dayalı sektörler her yıl geometrik olarak büyüme sürecine girmiştir. Öyle ki, ABD'de MCI adlı bir telefon şirketinin başkanının yaptırdığı bir araştırma sonucuna göre; telefon kullanımında 100 yılda ulaşılan noktaya internet kullanımında 5 yıl içerisinde ulaşıldığı tespit edilmiştir.²

1- YENİ EKONOMİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

1980'lerde başlayan bilimsel ve teknolojik gelişmeler, beraberinde dijitalleşmeye dayalı büyük ölçekli çok sayıda kurumun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Özellikle, hisse senedi piyasalarında, eski ekonominin

¹ ASOMEDYA, "Yeni Ekonomi ve İnternet", Ankara Sanayi Odası Ya. Ankara, Eylül 2000, s.37.

² Mustafa Uçar- Mesut ATASEVER, "Elektronik Ticaret, Elektronik Para ve Bilgi Güvenliği Açısından Muhasebe", Vergi Sorunları Dergisi, S.136, Ankara, 2000, s.109.

yerleşmiş kurumlarının piyasa değerlerinin önüne geçerek, bir anda ilgi odağı haline gelmişlerdir. Bu gelişmenin öncülüğü hiç şüphesiz Microsoft'a aittir. Ona paralel olarak, gen teknolojisinde uzun yıllardır yürütülen çalışmalar da olumlu sonuçlar vermeye başlamış ve pazarlanabilir hale gelmesinin de etkisi vardır. Bunların dışında yeni ekonominin etkilediği ve bilgiye dayalı pek çok sosyal-kültürel alan vardır. Ancak, şu ana kadar olaya damgasını vuran internet olmuştur. Bilgi paylaşımının getirdiği katkı ve bu katkının özellikle iktisadi alanda kullanıma sunulmasında sağladığı kolaylık nedeniyle internet, yeni ekonomi ile özdeşleşmiştir. Artık bilginin saklanması yerine paylaşılması ve paylaşıldıkça artacağı görüşü hakim görüş olmuştur.

Yeni ekonominin ortaya çıkışı, belirli bir tarihsel sürece dayanır. Bu süreç içinde eski ekonomi ile yeni ekonominin dönüm noktasının iyi tespit edilmesi gerekmektedir. 20. yüzyıla damgasını vuran olay Kapitalizm ile Marksizm arasındaki uzun ve derin çekişmedir. 1945'lerden başlayan soğuk savaş 1990'larda Marksizm'e karşı galip gelmiştir. Bugünkü soğuk savaşın galibi olan Kapitalizm, bu süreçte serbest piyasa ekonomisi modelinin yerleşmesinde Marksizm'den pek çok şey öğrenmiş ve kendini revize etmiştir. 21.yüzyıl dünyanın geri kalmış ülkelerini kapitalizmin çeşitli form ve aşamalarından, serbest piyasa ekonomisine geçirme yüzyılı olacaktır. İşte bu hedefin gerçekleştirilmesi çalışmalarının adına da "küreselleşme" adı verilmektedir.

1990'lı yılların başlarında ortaya atılan ve on maddeden oluşan küreselleşme modeli, Washington Uzlaşması adı altında dünyaya duyurulmuştur. Son yıllarda bu on maddelik uzlaşma üç maddelik basit bir model haline dönüştürülerek yeni dünya düzeninin şekillenmesinde kullanılması öngörülmektedir. Bu modelin dayanağı olan hususlar ise şunlardır :

- Serbest piyasa ekonomisinin kurulması
- Küresel birleşme
- Makro ekonomik istikrar

G7 ülkelerince de benimsenen ve ABD'nin önderliğinde yenilenen Washington Uzlaşması maddeleri aslında birbiriyle tutarlı maddelerdir. Biri olmadan diğersinin olması mümkün değildir. Şöyle ki; serbest piyasa özellikle kumanda ekonomisine karşı sağladığı büyük üstünlük nedeniyle artık dünya modeli olma yolundadır. Küresel birleşme ise Ricardo'nun ünlü karşılaştırmalı üstünlükler teorisine dayalı olarak, serbest dış ticaretin sonuçta varacağı noktada önemlidir. Yalnız bu arada modelin işlerliliği bazı ayrıntı gibi görünen kuralların gerçek yaşama aktarılmasına bağlıdır. Bunlar arasında örneğin fikri mülkiyet haklarının korunması, rekabet hukukunun yaşama geçirilmesi, tüketicinin korunması, finans kesimlerinin uluslararası standartlara uygun yapıya kavuşturulması gibi maddeler vardır.

Ayrıca makro ekonomik istikrarın temini de, hem serbest piyasanın var olması hem de küresel birleşme için kaçınılmaz zorunluluktur. Eğer makro ekonomik istikrar sağlanmazsa küresel birleşme her an tehlikeye girecek ve karşılıklı yaptırımların uygulanması ve dünya ticaretinin daralması sözkonusu olabilecektir. Bu nedenle ABD, IMF'in yenilenmesi ve Washington Uzlaşmasını yaşama geçirecek bir kurum haline gelmesi istenmektedir.

2- YENİ EKONOMİ ve TEMEL İLKELERİ

Yeni ekonomiyi eski ekonomiden ayıran ve yeni ekonominin dinamikleri denilebilecek ilkeleri şunlardır:

- 1- Dijitalleşme,
- 2- Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge) çalışmalarının önemine ağırlık verilmesi,
- 3- Küreselleşme,
- 4- İnsan kaynaklarına verilen önem.

İşte yukarıda sayılan alanlara ağırlık veren kuruluşların ekonomik alanda değerleri artmaktadır. ABD ve Japonya gibi ülkelerce bu yeni gelişmelerin erken fark edilmesi sayesinde, yatırımlarında %12 oranında artış sağlanmıştır. 1998 yılında dünya elektronik ticaretin cirosu 300 milyar \$ iken 2003 yılında 1 trilyon \$, 2005 yılında yaklaşık 3 trilyon \$'ı aşacağı beklenmektedir.

Yine yeni ekonominin getirdiği maliyet düşüşleri de inanılmaz derecede ilgi çekicidir. ABD'de yapılan bir araştırma sonucuna göre banka aracılığı ile yapılan basit bir para transferinin maliyeti 1,27 \$'dan ATM aracılığı ile yapılması halinde 27 Cent'dir. Oysa internette aynı işlem 10 Cent'e düşmektedir. Yine ABD'de son üç ayda (2000 yılı itibarıyla) e-ticaret alanında 5,5 milyar \$ iş yapıldığı açıklanmıştır.³

Yeni Ekonominin oluşumuna ilişkin başka bir yaklaşım ve genel çizgilerini belirleyen görüş olarak; Jeremy Rifkin'in "Çalışmanın Sonu" adlı kitabında yer verilmiştir. O'na göre, bütün ekonomik teoriler ve pratiklerimiz piyasa ve yeryüzü üzerine kurulmuşken artık öncelikler yeryüzünden siberuzaya taşınmıştır. İkinci olarak artık piyasalardan şebekelere bir geçiş sözkonusudur. Geleneksel kapitalizmde bir piyasada satıcılar ve çok sayıda alıcılar vardır ve iki grup mal ve hizmet değişimi için biraraya gelirler. İşlemin marjı ve satılan malların hacmi üzerinden para kazanılır. Bu mekanizmanın yerini artık hizmet sağlayıcılar ve bunları kullananlar vardır.

³ Mahfi EĞİLMEZ, "Yeni Ekonomi ve Türkiye", www.ntv.msnbc.com/ news / 31042 asp, 19 Eylül 2000.

Eski sistemde olduğu gibi yine mülkiyet ortadan kalkmamıştır. Ancak mülkiyet üreticilerin elinde kalmakla beraber, müşteriler belirli kira, abonman, katılım payı yada lisans ödeyerek geçici olarak belirli bir zeminde mülkiyete dahil olmaktadır. Yeni ekonomide artık “mülkiyet” yerini “erişime” bırakmıştır. Yani artık mal değil insan zamanından kesitler satılmaktadır. Yeni ekonomide sınai ticaretten, kültürel ticarete geçilmektedir. Eski ekonominin ortadan kalkması söz konusu olmayıp o da üretim faktörleri grubunun bir ögesi haline gelmiştir.⁴

3- YENİ EKONOMİ SÜRECİNDE DÜNYA EKONOMİSİNİN DEĞİŞEN YÜZÜ

Bilgi temelli yeni ekonomi, eski ekonomiyi temel alan teorileri yeniden değerlendirmeye almaktadır. Şöyle ki;

- Yeni ekonomi ile insana yapılan yatırımın getirisinin fiziki sermaye yatırımlarından daha yüksek olduğu bir döneme girilmiştir. Bireylerin piyasada sahip oldukları bilginin değeri giderek daha da önemli hale gelmiştir.

- Girişimcilik artık bir firma kurup üretim yapmaktan öte göreceli olarak sahip olunan pratik ve lokal bilginin etkin şekilde nasıl kullanılacağı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ekonomik hayatı biçimlendiren kurallar ve kurumlar bilgiye dayanan girişimler aracılığı ile desteklenecek yönde değişime uğrayacaktır.

- Yeni ekonomi belirli bir mekana yerleşik olmadan, ticarethaneler, mağazalar, büyük işyerleri açmaksızın yalnız internet üzerinden mal ve hizmet pazarlayan ticaret ve hizmet şirketlerinin ve bunlardan yararlanacak büyük bir talep kitlesinin bulunması, dijitalleşmenin önemini sergilemektedir. Yeni ekonomi hakkında hemen herkesin üzerinde ittifakla durduğu gerçek, ekonominin altyapısının elle tutulabilir mallardan ziyade bilgi temelli ve daha çok hizmet ağırlıklı mallara doğru bir geçişin olduğu şeklindedir.⁵

İnternetin satıcı açısından en önemli avantajı, ürünlerin veya hizmetlerin pazar sınırı olmaksızın dünya çapında kapsamlı sunabilmesi ve maliyeti minimuma indirmesine imkan verebilmesidir. Alıcılara sağladığı önemli avantaj ise, aradığı ürün ya da hizmeti kendi istediği bir zaman diliminde pek çok alternatifini bir arada görerek, kısa sürede bir başka kişinin aracılığına gerek kalmadan bulma ve satın alabilmesidir. Bu durumda tüketicinin hem zaman hem de maliyet açısından tasarruf sağlamaktadır.

⁴ Florenta LATRIVE- Laurent MAURIC, Liberation'dan çeviren Haldun BAYRI, NTVMAG Dergisi, Mart 2000, s.88-89.

⁵ ASOMEDYA, s.38-39.

Ayrıca yeni ekonomi açısından internet ve bağlantılı işlerin yarattığı istihdam, geleneksel şirketlerce otomasyon ve diğer nedenlerle işini kaybedenlerden oluşan işsizliği önemli ölçüde azaltmaktadır. Yeni ekonomi istihdam yaratılmasında coğrafi sorunları da ortadan kaldırdığı gibi, yeni pazarlama alanları yaratılması, geniş ürün ve hizmet ağları, çağrı merkezleriyle genişletilmiş müşteri hizmetleri, web tasarım firmaları, internet strateji uzmanları, teknik mimarlar, dağıtım kanalları, Network uzmanlığı gibi çok sayıda yeni iş alanlarının doğuşunu gündeme getirmiştir.⁶

Yeni ekonomi, hem üreticilerin hem de tüketicilerin bütünleştiği ve tedarik zincirinin ve onun çevresindeki yeni teknolojilerinin kullanılabilir olduğu bir ortamı yaratmaktadır. Böyle bir ortamda az aracı veya hiç aracı olmaması, verimliliği son derece artırmaktadır. Bu durum, ekonomi literatürüne “tersine ekonomi” veya “müşteri memnuniyeti” olarak geçmiştir. Yeni ekonomiyi tanımlayan bir çok tanım içinde ortak görüş; yeni ekonominin bilgi ekonomisi olduğu ve çok geniş bir alanı kapsadığı yönündedir. Bu kavram içinde sadece ticaretin değil, bilişim teknolojilerinin yaygınlaşması nedeniyle toplumsal hayatın, bilgi akış yöntemlerinin, üretim ve tüketim kavramlarının hatta devlet kavramının bile yapı değişikliklerini de içine alan oldukça geniş bir kavram olma özelliği taşımaktadır. Bilişim teknolojisindeki değişimler, ekonomiyi etkilemesinin yanısıra siyasi, sosyal ve kültürel hayatı da büyük ölçüde etkisi altına almaktadır.⁷

Elektronik ticareti gündeminin ilk sırasına koyan ülkeler ve uluslararası örgütler konuyla ilgili bazı öncelikli hedefler ini şu şekilde belirlemişlerdir :

- Enformasyon altyapısına erişimi temin etmek.
- Elektronik sistemler ve işlemler içinde hizmet sağlayıcılara, kullanıcılara ve tüketicilere için güven ortamı sağlamak.
- Öncelikle vergiler ve gümrükler olmak üzere yasal ve yönetsel konularda basit öngörülebilir ve düzenleyici ortamları hazır hale getirmeye çalışmak.
- Fiziksel mallar ve hizmetler için ödeme ve tesliminde doğan lojistik sorunları minimize edebilmek.

ABD, Almanya, Japonya, Kanada ve Fransa gibi ülkeler ile Dünya Bankası, OECD, Avrupa Birliği, G7 gibi uluslararası kuruluşlarca yapılan düzenlemelerde, e-ticaretin özel sektörün öncülüğünde desteklenmesi, hükümetlerin de e-ticareti düzenleyen yasaları yaparken sınırlayıcı olmamaları ve e-ticarete global düzeyde yaklaşılması ilkelerine özel önem

⁶ www.ntv.msnbc.com/news/38746.asp, 23 Ekim 2000.

⁷ İş Fikirleri Dergisi, , Globus Dünya Basımevi, S.47, Aralık 2000, İstanbul, s.48-49.

vermektedirler. Elektronik ticaret, hem kısa vadeli bir strateji, hem de uzun vadeli bir strateji olarak görülmekte ve bu yeni oluşumun sayısız avantajları içerdiği düşünülmektedir. Bu avantajlar içinde; işletmelerde düşük maliyetler, üretkenlikte artışlar, stok düzeyinde azalma, stok devir hızının artması, personelin daha etkin üretim yapabilmesini sağlamak, karlılık artışı, daha iyi iş ilişkileri ve daha fazla müşteri tatmininden söz edilebilir. Burada önemli olan, talebe yönelik üretime geçiş ile birlikte doğru ürünlerin daha hızlı üretimi ve satışı sayesinde gereksiz zaman ve üretim kayıplarını azaltarak, maliyetlerin düşürülmesinin sağlamasıdır.⁸

4- ESKİ VE YENİ EKONOMİ ARASINDAKİ FARKLAR

- Eski ekonomide en önemli görünen durum, bir işe yatırılan bir kapitalin ne kadar getirisinin olacağıdır. Oysa yeni ekonomide ise, ben bir kapital yarattım bunun üstüne daha neler yaratılabilir düşüncesi hakimdir.

- Eski ekonomi için toplam kontrol çok önemlidir. Firmalarda, bir işin tüm aşamalarının kendi içlerinde yapılabilmesi ana hedeftir. Yeni ekonomide ise, stratejik birliktelikler (ittifaklar) yapılarak firma dışında üretim söz konusu olabilmektedir. Herşeyi kendim yapmalıyım felsefesi yerini paylaşımına bırakmıştır.

- Eski ekonomide organizasyon son derece önemlidir. Örneğin müdür odası, koltuğu, masası, müdürün emrinde kaç kişinin çalıştığı, yetkiler vs. Oysa bunların hiçbirinin yeni ekonomide önemi yoktur. Yani sanal organizasyonlar söz konusudur.

- Eski ekonominin kuralları çok katı olduğu halde, yeni ekonomide yetkinlik ve yeterlilik ön plandadır.

- Eski ekonomi içinde arza göre üretim esastır. Yani abonelere göre arz şekillendirilir ve uzun ömürlü mal üretimi söz konusudur. Şirketlerin ar-ge çalışmaları da uzun dönemli yapılmaktadır. Yeni ekonomide arza göre üretim, yerini talebe göre üretime bırakmıştır. Artık abonelerin isteklerinin bir adım önüne geçebilme önem kazanmış, uzun ömürlü çalışmalar yapmaktansa değişime ayak uydurabilen ve sürekli yenilenen bir yapının olması uygun görülmektedir.

- Yine eski ekonomide çok elemanım olsun anlayışı hakimdir. Bunun yanı sıra insanlarda popüler iş kavramı yerleşmiştir ve herkes önde gelen, rağbet gören işlerde uzmanlaşmak istemektedir. Yeni ekonomi anlayışında ise, az insan gücüyle çok iş yaptırabilme, eldeki sayıca az insan gücünün de

⁸ Forum Dergisi, Nisan 1999, s.21.

özellikle donanımlı biçimde yetiştirilmesi görüşü hakim hale gelmiştir. Özellikle kimsenin yapmadığı işleri keşfetmek gerekmektedir.⁹

Yeni ekonomide üç önemli alan belirlemektedir. Birincisi, eski ekonomideki pazarlama fonksiyonundan farklı olarak müşteri ilişkisinin ön plana çıkışıdır. İkincisi, farklı beceriler gerektiren yeni ürünler geliştirme çabalarını zorunlu hale getirmiştir. Üçüncüsü ise, teknoloji uzmanlığına dayalı altyapının gerekliliğidir. İşte internet şirketlerinin avantajlarını bu üç alandan birinde sahip oldukları beceriler belirleyecektir. Geleneksel ekonominin yönü de bu alanlara doğru değişmeye başlayacaktır. Müşteriyi tanımak ve elde tutmak, yeni ekonomi içinde başarının anahtarı sayılacaktır. Yeni ekonomi içinde, özellikle bilgi teknolojisindeki gelişmeler çoğunlukla tüketicilere yönelik olduğundan, tüketicinin bilgi edinmesi, uygun tercihler yapabilmesi, başka tüketicilerle haberleşmesi ve daha kontrollü davranabilmeleri daha kolay hale gelmiştir. Böylelikle piyasada güç dengesi tüketici lehine hizmet veren şirket ve dağıtıcılara doğru kaymıştır. Oysa Sanayi Devrimi'nden bu yana teknolojiye önderlik rolü üretici şirketler dayalı idi ve piyasada pazarlık gücü de onların elindeydi. İşte internetle beraber teknoloji de insiyatif el değiştirmiştir.¹⁰

5- YENİ EKONOMİNİN ETKİLERİ

ABD'nin yeni ekonominin merkezi olduğu kabul edildiğine göre, bu ülkenin 2000 Yılı cirosuna bakılarak yeni ekonominin etkileri hakkında bir genelleme yapmak mümkündür.

Telekomünikasyon hizmetleri	327 Milyar \$
Networking	377 Milyar \$
PC	202 Milyar \$
Çip Satışları	195 Milyar \$
Yazılım	179 Milyar \$
Server Satışları	162 Milyar \$
TOPLAM	1.442 Milyar \$

Federal Almanya GSMH'nın 2 Trilyon \$ olduğu gözönüne alınırsa, ABD'nin yeni ekonomi kullanan şirketlerin ciroya katkısı daha net görülebilmektedir, Üstelik bu istatistiğe com şirketleri dahil edilmemiştir.¹¹

⁹ İş Fikirleri Dergisi, s.51-52.

¹⁰ Ayşe Başar BENER, "Yeni Ekonomi", NTVMAG, Mart 2001, s.86-87

¹¹ İş Fikirleri Dergisi, s.47-48.

Yine yıllar itibariyle 1998’li yıllarda 300 Milyar \$ olan dünya e-ticaret cirosu 1999’da 340 Milyar \$, 2000 yılında 403 Milyar \$ civarında bu gelişimin 2003 yılında 1,4 Trilyon \$, 2005’de de 3 Trilyon \$ üzerinde olacağı tahmin edilmektedir.¹²

Dış Ticaret Müsteşarlığının uzmanlarınca yapılan bir araştırmada da ABD, AB ve Japonya ‘da bilgi teknolojilerine yapılan yatırımların yılda ortalama % 12 arttığı , ilk olarak 1995’de başlayan elektronik ticaretin 1998’de 301.4 milyar \$ olduğu 2002- 2003’de 1 trilyon \$ civarında olacağı vurgulanmıştır. Gelişmiş ekonomilerin önümüzdeki 5 yıllık süreç içinde elektronik ticaretten sağlayacağı faydanın yıllık ortalama 1,2 oranında GSYİH artışı ve %0,5 – 0,9 ‘luk enflasyonda düşme yapacağı beklenmektedir.¹³

E-Ticaretin Bölgelere Göre Dağılımı

ABD	%50
Asya – Pasifik	%25
Batı Avrupa	%23
Latin Amerika	%1
Diğerleri	%1

Kaynak : Forrester Research, Businessweek online, 21 Ekim 1998.

6- YENİ EKONOMİ ve TÜRKİYE

Yeni ekonomi, ileri teknoloji sahasındaki gelişmelerin üzerine inşa edilmiştir. Gücünü yeni teknolojiler, insan kaynakları ve entelektüel sermayeden almaktadır. Yeni ekonominin itici güçleri olarak “bilgi” ve “beşeri kaynaklar” ön plandadır. Özellikle bilgi ve teknolojinin yaratılması ve yönlendirilmesinde de nitelikli, iyi yetişmiş insanlara gereksinim vardır. Böylesi koşullar altında ülkemizdeki duruma bakıldığında; bilgi, beşeri sermaye, verimlilik unsurları ve bunlara bağlı olarak ekonomik gelişme olanakları henüz yeterince keşfedilmemiştir. ABD’de 1991 – 2000 yılına kadar ortalama % 4,5 ‘luk ekonomik büyümenin temelinde bilginin üretime dönüşümü ve verimlilik artışları vardır. Yine AB ve Japonya ezeli rakibi ABD’nin 1990’lı yıllarda yakaladığı bu gücü fark edememelerinin sıkıntılarını yaşamaktadırlar. Artık AB 2000 yılında Lizbon Zirvesi’nde yeni ekonomiye geçişin yol haritasını çıkarmaya çalışırken, Japonya’da aynı türden çalışmalarını sürdürmektedir.

Türkiye’nin yeni ekonomi içindeki mevcut durumu ve geleceği, ABD’den CSFB Bank’ın 2000 yılındaki Türk İnternet Sektörünün Geleceği

¹² ASOMEDYA, s.39.

¹³ www.ntv.msnbc.com/ news / 29805 asp, 12 Eylül 2000.

adlı çalışmasında ele alınmıştır. Bu çalışmanın öngördüğü süreç 2005 yılına kadarki bir projeksiyonu içermekte ve Türkiye'nin bulunduğu bölgede en büyük internet ekonomisine sahip olacağı söylenmektedir. 1999 yılı itibarıyla kişisel bilgisayar kullanımı % 1,7'den 2005'de %16,7'ye ulaşacağını ve 2005 yılında her 100 bilgisayardan 80'inin internete bağlı olacağıdır. İnternet kullanıcılarının sayısının 16,5 milyonu, nüfusa oranı % 22'ye ulaşacağı tahmin edilmektedir. Buna göre, e-ticaret hacminin de 8,3 milyar \$ civarına ulaşacağı beklenmektedir. Böylelikle kişi başına e-ticaret hacmi 750 \$ seviyesine yükseleceği beklenmektedir. Bu seviyelerin gerçekleşmesinde de Türk insanının kredi kartı alışkanlığının önemli rol oynayacağı söylenmektedir.

Ülkemizde 1999'da kişisel bilgisayar sahipliğinin % 1,7 varsayımı altında, başka bir ifade ile 1 milyon kişisel bilgisayar kullanıldığı yönündedir. Bunların %32 'sinin internet bağlantısı olduğuna göre, yaklaşık 350 bin abone demektir. 2000 yılı içinde 800 bin olan internet kullanıcı sayısının yıl sonu itibarıyla 1,5 milyonu aşacağı beklenmektedir. 1999 yılında e-ticaret hacmi 150 milyon \$ iken 2000 yılında 450 milyon \$ civarına ulaştığı tahmin edilmektedir. Türk şirketlerinin %88'inin internet kullandığı, ancak e-ticaret yapanların oranı ise %22'ler civarında tahmin edilmektedir.. Bu oranın yakını gelecekte %37'sinin e-ticarete geçeceği beklenmektedir. Türk şirketlerinin önümüzde beş yıl içinde %77 'sinin internet ekonomisi içinde e-ticarete dayalı biçimde faaliyette bulunacağı tahmin edilmektedir. Yine aynı şirketlerin %66'sının üst yönetimlerinin e-ticaret alanındaki gelişime sıcak baktıkları tespit edilmiştir. Oysa bireysel internet kullanıcılarının e-ticarete yaklaşımı çok daha yeni olup, bu kitlenin sadece %3,4 'ü internet üzerinden alışveriş yapmaktadırlar. Başka bir ifade ile Türk insanın e-ticaret sitelerinde müşteri olma oranı genel nüfusun yalnızca %003 civarındadır. (IBS-Araştırma ve Danışmanlık;"Kurumsal Kullanıcılar Araştırması", Kasım 2000).¹⁴

Ülkemiz aslında yeni ekonomide eski ekonomiden daha iyi bir konumdadır. Buna karşılık eski ekonominin enflasyon, verimlilik, kamu kesiminin hantallığı gibi sorunları çözülmediği sürece, yeni ekonomide de yol almamız kolay olmayacaktır. İnternet kullanımı henüz gelişmiş ülkelere oranla düşük seviyede olsa da, bilgi iletişimimizi son derece hızlandırmış ve bilgi paylaşımında belirli bir noktaya getirmiştir. Ülkemizde teknoloji kullanımında bankalar özellikle öncülüğü yapmaktadır ve internet bankacılığına geçmektedirler. E-ticaret artmakta, özellikle her yerde internet salonları açılmaktadır. Türkiye dijital devrime, sanayi devriminde olduğu gibi uzak kalmamıştır. Ancak bir yandan eski ekonominin ayak bağlarından kurtulmaya, bir yandan da yeni ekonomideki gelişmeleri kaçırmamaya çalışması gerekmektedir.¹⁵

¹⁴ Can Fuat GÜRLESEL, "Yeni Ekonomi ve Türkiye", NTVMAG, Mart 2001, s.92-93.

¹⁵ Mahfi EĞİLMEZ, "Yeni Ekonomi ve Türkiye", www.ntv.msnbc.com/ news / 31042 asp, 19 Eylül 2000.

Yurt dışında internetin önemini farkededen firmalar tarafından teknolojiye ciddi yatırımlar yapılmaktadır.Örneğin,ABD’de 1 milyon \$ lik ciro yapan bir ajans 32 bin \$ teknolojiye yatırım yapmaktadır. Bu da %3,2 gibi bir orandır. Türkiye’de bu oran genel olarak düşük olsa da, yurt dışı ortağı olan ajanslarda Türkiye ortalamasının üstünde olması yine de olumlu bir gelişmedir.¹⁶

Bilgi ve iletişim teknolojilerine dayanan yeniliklerin başında gelen internet ve internet yoluyla yapılan elektronik ticaret, bilgisayar çağı olarak nitelendirilen 21.yüzyıla damgasını vuracak gelişmelerin başında gelmektedir. İnternetin çeşitli alanlarda kullanılmasının neden olacağı değişimlerin boyutlarının önceden kesin olarak fark etmek zor olmakla birlikte ortaya çıkacak olan değişimlerin büyük boyutlarda olacağı konusunda herkes fikir birliği içindedir. Ortaya çıkacak değişimlerin ekonomiden sosyal hayata bir çok alanda var olan geleneksel yapıları önemli ölçüde etkileyeceği bilinmektedir.¹⁷

Çeşitli araştırma kuruluşlarının yaptığı yıllara göre dünyada ve Türkiye’de ekonomik akış üzerinde durularak, 2003 ‘de internet kullanan her üç kişiden birinin e-iş (e-business) içine dahil olacağı tahmini yapılmaktadır. Araştırmacılar, e- ticaret hacminin toplam olarak 2003 yılına kadar %92,1’lik bir artışla süreceğini ve evler, kurumlar, orta ve büyük işletmeler ile eğitim kurumlarında yoğun biçimde kullanılacağını beklemektedirler. 2003 yılı itibarıyla ilginç bir gelişme olarak ise; evlerde bilgisayar kullanım oranları 1995’deki % 59 ‘lardan %13’lere ineceği yönündedir. Bunun nedenin de pastanın iş hayatı lehine büyüyor olması ve tüketicinin payının küçülmesidir. Küçük işletmelerin 2003’de com. olanaklarından daha fazla yararlanarak, paylarını %30’lara çıkaracağı beklenmektedir. Orta boy işletmelerde bu oranın % 44’lere varacak bir yükselme tahmin edilmektedir. Toplam iş hacminin yaklaşık 1.4 trilyon \$ seviyesini bulması beklenmektedir.¹⁸

Artık ekonomik ilişkiler alanında fiziki mallar, sayısal mallar ve hizmetler arasında sınırlar bulanıklaşmaktadır. Sayısal bir dünyada sadece bilgi aktarma temel fikir değildir. Bunun yanında satıcılar interneti fiziki mal satmak için de kullanabilmektedir. Kısaca iletişim sanayilerinin yapılarını da hızla değiştirmektedir. ABD ve Avrupa’da toplam yeni istihdamın 8,8 milyon \$’dan 10 milyon \$’a çıkacağı tahmin edilmektedir. İnternetin ortadan kaldırdığı sektörlerde işlerini kaybedenlerden daha fazla sayıda yeni iş alanları yarattığına dikkat çekilmektedir. Bu noktada iş alanı kapasitesi kısa dönemde geleneksel şirketlerin de klasik işlerinin yanı sıra internet yatırımlarına girişmeleriyle hız kazanmaktadır.¹⁹

¹⁶ MediaCat Dergisi, “Teknolojiyi Üretkenliğe,Üretkenliği Kazanca Dönüştürmek”, Ağustos 2000 s.4.

¹⁷ İhsan GÜNAYDIN, “Elektronik Ticaretin Vergilendirme Üzerine Etkisi”, Vergi Sorunları Dergisi, S.136, Ankara, 2000, s.60-61.

¹⁸ Sun Türkiye Basın Bülteni, 9 Mayıs 2000, info @ turkey. sun. com.

¹⁹ ASOMEDYA, s.41-42.

Son yıllarda dünyamız belki de tarihin hiçbir döneminde görülmeyen sıklıkta yeniliklerle karşı karşıyadır. İnternet, elektronik ticaret, cep telefonu, e-business derken bir anda yeni ekonomi kavramı ile tanışılmıştır. Dünyanın önde gelen ekonomistleri yeni ekonomi ve eski ekonomi üzerine konuşup teoriler ortaya koymaktadırlar. Bu kavramın merkezinde, servetin oluşumu ve bilgi toplumu üzerine ilişkin tezler yer almaktadır. Günümüze kadar zenginlik, büyük topraklar, petrol yatakları, değerli madenler ve gayrimenkullere sahip olmak olarak tanımlanırken, artık bilgiye sahip olmak maddi varlıkların parasal değeri ile eşdeğer durumdadır. O halde, servetin oluşumunu bilgiye dayandıran ekonomilerde bireyler, şirketler ve ülkeler için yeni kuralların ortaya konulması gerekmektedir.

Yeni ekonomi alanında özellikle ABD'nin, Avrupa ve Japonya'ya göre ekonomi ve bilgi yönetimi bakımından daha hazır bir durumda olduğu görülmektedir. Ayrıca yeni ekonomi çağında, refahın ve servetin oluşumu da değişmiştir. Yeni ekonomi çağında, “gerçek refahı oluşturan nedir? Gelecekte refahın kaynağı ne olacaktır?” diye sorulduğunda buna en uygun yanıt Bill Gates olacaktır. Massachusetts Institute of Technology'de ekonomi ve yönetim profesörü Lester Thurow'a göre O yeni dönemin sembolü konumundadır. Çünkü bugüne kadar dünyanın en zengin insanı diye tanımlanan kişiler büyük toprakların, altın madenlerinin, petrol yataklarının ve binaların sahipleriydi. Oysa bunların hiç birine sahip olmadığı halde Bill Gates, bilgi sürecini kontrol altında tutuyor ve bilgi sürecinde kişisel bilgisayarla son derece yakından ilgilidir. Dolayısıyla Bill Gates dünyanın en zengin insanı ve şirketine sahip olma sıfatıyla, içinde bulunduğumuz dönemde son derece ilginç bir tablo sergilemektedir. Bu dönemde bilgiyi kontrol edebilenler doğal olarak zenginleşmeyi de hak etmektedirler.²⁰

Gerçi “Sanayi Devrimi” ve buhar makinesi döneminde de insanlar, bunun bilgi ekonomisi olduğunu söylemişlerdir. Oysa o dönemdeki gelişmeleri ekonomideki adına “doğal kaynak” ya da “doğal güç” ekonomisi denmesi daha uygun olacaktır. 1960'larda ortaya çıkan mikro elektronikteki gelişmeler globalleşmeye yol açarken, diğer yandan da globalleşme teknolojik yeniliklerin hızını gittikçe artıran bir iş dünyası organizasyonunu ortaya çıkarmıştır. Teknolojik devrim globalleşmeyi – globalleşme yeni teknolojik açılımlara neden olmaktadır. Bu karşılıklı etkileşim toplam değişimi artırarak devam etmektedir. Toplum hayatına bir çok yenilikleri getirmektedir.²¹

Yeni ekonomi salt yaratıcı ve yenilikçi bir kitlenin kendi kendine yaratıp “Olmayan Pazar” hayal ederek oyun oynaması değil, bizzat kendi pazarını kendi yaratan bir hizmetler bütünüdür. Yeni ekonomi her şeyden önce bir pazar yeri, bir ana iş koluna ve bu kanala açılım stratejisini gerektiriyor. Bu açılım lojistikten yazılıma dek bir dizi yeni iş alanını doğurmaktadır. Yeni ekonomi sadece internet şirketlerine çok para

²⁰ N. Aslıhan TEKİNAY, “Servetin Yeni Yüzü” , Capital Dergisi, Ocak 2001, s.161-162.

²¹ ASOMEDYA Ekim 2000 s.25.

kazandırmaları üzerine kurulmuş iki üç hınzır beynin bir girişimi değil, ekonomiden sosyal hayata topyekün bir kalkınma modeli olarak kabul edilip, ekonomik düzenlemeler sosyolojik, siyasal, hukuki ve tarihsel değerlerle birlikte ele alınmalıdır.²²

SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Yeni oluşumlarla şekillenen 21. yüzyıl ekonomisinde, öncelikle madde önemini yitirmiştir. Artık “değer” i yaratan, kullanılabilir hale getiren ve ölçen önemli unsur, “bilgi” olmuştur. Enformasyon, eğlence, hizmet, yazılım gibi sektörler başta olmak üzere, diğer tüm sektörlerde bilginin yoğun biçimde kullanılmasına geçilmiştir. Bu konudaki gelişmelere ilişkin verilen örnekler de bu görüşü destekler biçimdedir. Şöyle ki; ABD’ nin 1997 yılında GSMH’ nin ağırlığı, 1977 yılından daha azdır. Fakat buna karşılık ekonominin parasal değerlerinin ise %70 arttığı ve ABD Ekonomisi’nin %3’lük büyüme kaydederken, kullanılan madde miktarının hiç artmadığı tespit edilmiştir. Bir başka örnek olarak, 4-5 kg. ağırlığında olan bir bilgisayar, kullanılmaya başladıktan bir süre sonra eskiiyip çöpe atılırken, hiçbir ağırlığı olmayan yazılımlar değerini korumaktadır. Öyle ki; yazılım teknolojisindeki gelişmelerden çok sayıda sektör faydalanmaktadır. Örneğin, otomotiv sektörünün bugün arz ettikleri fiyatın yaklaşık %90’ ı araç içinde veya üretim aşamasında kullanılan yazılımlara ödenmektedir. Dolayısıyla, yeni ekonomi anlayışında temel üretim faktörlerinden biri olan madde, eskiye göre önemini yitirerek ve “ağırlık” yerini “hız” ve “bilgi” ye bırakmıştır.²³

Yeni ekonomi ile birlikte, rekabet alanında da önemli bir değişim yaşanmıştır. Günümüzde pek çok sektör için rekabet avantajı, müşteriler hakkında başkalarının elinde olmayan bilgiye sahip olanlara geçmiştir. Bilginin belirleyici etken olduğu piyasalarda bilgi araçlarından, oluşan yeni bir iş alanı doğmuştur. Bu araçlar, müşteri pratiklerini elinde tutmakta ve özel yaşam tercihleri çerçevesindeki bilgiyi, tüketicilere erişmek isteyen firmalara belirli bir fiyat üzerinden satmaktadırlar. Eski ekonominin satıcı merkezli geleneksel piyasaları, yerini bilgi dolaşımly piyasalara bıraktığından avantaj artık tüketicilerin lehine dönmüştür. Tüketicinin elindeki bu güç sayesinde, satıcılardan “değer” talepleri olmakta ve talep ettiği bir “değer”i de daha uygun koşullarda alabilmektedirler. Ayrıca, tüketicilerin satıcı firmaları kolayca değiştirebilmek gibi bir üstünlükleri de söz konusu olabilmektedir.²⁴

²² İskender ÖZTÜRK, “Yeni Ekonomi ve Umut”, www.ntv.msnbc.com/ news / 42660 asp, 8 Kasım 2000.

²³ Ayşenur GÜVENİR, “Yeni Ekonomi Maddeyi Makamından İndirdi”, Türk Henkel Dergisi, Türk Henkel Kimyevi Maddeler Sanayi ve Ticaret A.Ş. Ya, Interprint Basım A.Ş. S.173, Y.14, İstanbul, Haziran 1999, s. 6-7.

²⁴ Ayşenur GÜVENİR, “Yeni Ekonomide Tersine Piyasalar ve Bilgi Aracılığı”, Türk Henkel Dergisi, Türk Henkel Kimyevi Maddeler San. Tic. A.Ş. Ya. Interprint Basım A.Ş. S.172, Y.14, İstanbul, Mayıs 1999, s.6.

21. yüzyıla damgasını vuracağı kabul edilen ve Yeni Ekonomi düzeninin yerleşmesinde de oldukça olumlu yönlerini ele aldığımız internet, diğer taraftan özel yaşantıyı öldüren bir unsur durumundadır. İnternete bağlanmışsanız , çoğunlukla fiziki bir ortamdaki fiziki bir ortamdan çıkılarak, sanal bir dünyaya girilmekte ve sosyal bir varlık olan insanı daha bireysel davranmaya itebilmektedir. Aslında, bilgi çağının olanakları ile dünyayı avucunuzun içine alırken, en yakındaki komşunuzla bile görüşmenizi azaltabilmektedir. Dolayısıyla, yeni ekonomi sürecinde endişe veren tek şeyin; insan ilişkilerine daha az önem verildiği şeklindeki bir eleştiridir.

Yeni Ekonomi uzmanlarından biri olan Kevin KELLY'e göre; sadece 2000 günlük geçmişi olmasına karşın, bugün 1 milyar Web sayfası yapıldığını, sadece ABD'de yılda 600 milyar e-mail gönderildiğini ve bu sayının her yıl iki katı arttığını kaydederek, teknolojik gelişimin hızlı bir değişimi yaşattığını artık sadece ticaretin değil, her şeyin on-line yapıldığı bir yaşama doğru gidildiği söylenebilir. O'na göre, yeni ekonomide verimlilikten çok fırsatların, kıtlıktan çok bolluğun, uyumdan ziyade akışın geçerli olduğu zamana karşı bir yarış başlamıştır. Bu yeni süreçte verimliliği mükemmel hale getirmek yerine, fırsat aramak gerekmektedir. Fırsatlardan yararlanmak için ise, değişik becerilere sahip olmak önemlidir. Hükümetler, şirketler, kamu sektörü herşeyden önce iletişimi tekelcilikten kurtararak, serbest pazar ekonomisinin koşullarına uyumu gerçekleştirmelidir. Ayrıca farklılıkların esas gücü ortaya koyduğu bilinciyle, böylesi değerlerin en büyük fırsat olacağını bilmek gerekmektedir.

Özellikle yeni ekonomi ile beraber, ekonomiye yön veren kuvvetlerin önem sırası değişmiştir. Önem sırası artık tüketici, üretici, bürokrasi ve siyaset biçimindedir. Piyasa ve tüketicilerin birinci sıraya yükselip siyasetin üçüncü sıraya inmesi halinde ülkemiz de gelişmiş ülkeler grubuna girme şansını yakalayabilecektir. Yeni ekonomi ve onun yarattığı "bilginin saklanması değil paylaşılması" fikrinin baskın hale gelmesi sayesinde, çok sayıda insan çok daha fazla yerde ne olup bittiğini çok daha hızlı ve ucuza öğrenip ona göre davranışlarını rasyonel biçimde düzenleyebileceklerdir.

KAYNAKÇA

1. ASOMEDYA, "**Yeni Ekonomi ve İnternet**", Ankara Sanayi Odası Ya. Ankara, Eylül 2000.
2. UÇAR Mustafa - Mesut ATASEVER, "**Elektronik Ticaret, Elektronik Para ve Bilgi Güvenliği Açısından Muhasebe**", Vergi Sorunları Dergisi, S.136, Ankara, 2000.

3. EĞİLMEZ Mahfi, "Yeni Ekonomi ve Türkiye", www.ntv.msnbc.com/news / 31042 asp, 19 Eylül 2000.
4. LATRIVE Florenta - Laurent MAURIC, Liberation'dan çeviren Haldun BAYRI, NTVMAG Dergisi, Mart 2001.
5. www.ntv.msnbc.com/ news / 38746 asp, 23 Ekim 2000.
6. İş Fikirleri Dergisi, Globus Dünya Basımevi, S.47, Aralık 2000, İstanbul, s.48-49.
7. Forum Dergisi, Nisan 1999.
8. BENER Ayşe Başar, "Yeni Ekonomi", NTVMAG, Mart 2001, s.86-87
9. www.ntv.msnbc.com/ news / 29805 asp, 12 Eylül 2000.
10. GÜRLESEL Can Fuat, "Yeni Ekonomi ve Türkiye", NTVMAG, Mart 2001.
11. MediaCat Dergisi, "Teknolojiyi Üretkenliğe, Üretkenliği Kazanca Dönüştürmek", Ağustos 2000.
12. GÜNAYDIN İhsan, "Elektronik Ticaretin Vergilendirme Üzerine Etkisi", Vergi Sorunları Dergisi, S.136, Ankara, 2000.
13. Sun Türkiye Basın Bülteni, 9 Mayıs 2000, info @ turkey. sun. com.
14. TEKİNAY N. Aslıhan, "Servetin Yeni Yüzü" , Capital Dergisi, Ocak 2001.
15. ÖZTÜRK İskender, "Yeni Ekonomi ve Umut", www.ntv.msnbc.com/news / 42660 asp, 8 Kasım 2000 .
16. GÜVENİR Ayşegül, "Yeni Ekonomi Maddeyi Makamından İndirdi", Türk Henkel Dergisi, Türk Henkel Kimyevi Maddeler Sanayi ve Ticaret A.Ş. Ya. İnterprint Basım A.Ş. S.173, Y.14, İstanbul, Haziran 1999.
17. GÜVENİR Ayşenur, "Yeni Ekonomide Tersine Piyasalar ve Bilgi Aracılığı", Türk Henkel Dergisi, Türk Henkel Kimyevi Maddeler San. Tic. A.Ş. Ya. İnterprint Basım A.Ş. S.172, Y.14, İstanbul, Mayıs 1999.